

AZ OROSZ-NÉMET VISZONY SZÁZ ÉVVEL RAPALLO UTÁN

STEPHAN KOLOBA

Az MTA-ELTE Joggörzeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

STEPHAN KOLOBA

ÜGYVÉD ÉS DOKTORANDUSZ,
RUHR-UNIVERSITÄT BOCHUM,
JURISTISCHE FAKULTÄT

LAW@KOLOSSA.INFO

2022. április 25.

A gyanakvással szemlélt orosz-német kapcsolat

Az Ukrajnában zajló folyamatos atrocitások következtében számos kritika éri

Németországot az Oroszországgal folytatott politikája miatt. A háborús agresszió következtében bizonyos államok az Oroszországgal szembeni határozott fellépést tekintik jelen helyzetben az egyetlen járható útnak. Németország azonban nehezen dönt Oroszország szankcionálásáról és ez sokakban gyanakvást ébreszt. A német kormány attól tart, hogy az Oroszországgal szemben tervezett szankciók a német lakosságot jobban megviselnék, mint amilyen hátrányt Oroszország szenvedne.¹ Számos európai ország alaplatannak tartja ezt a tétovázást. Mateusz Morawiecki lengyel miniszterelnök nemrégiben „önzőnek” nevezte Németországot, és tervezte, hogy

„felrázza [...] lelkiismeretét.”²

Az Oroszország és Németország közötti viszonyt (ideértve a közelmúltbeli általános barátságokat) övező bizalmatlanság eredete talán mélyebben gyökerezik a történelemben. Meglepő egybeesés, hogy pontosan 100 évvel ezelőtt, 1922. április 16-án került sor az ebből a szempontból jelentős eseményre: a rapallói egyezmény megkötésére.

Két állam az elszigeteltségtől való félelemben az I. világháború után

Az első világháború végén a győztes hatalmak megosztottak voltak a tekintetben, hogy hogyan kezeljék Németországot. Egyfelől prioritást képezett, hogy Németország újra prosperálhasson, hiszen csak ebben az esetben tudhatta az ország eleget tenni a békeszerződésben foglalt jóvátételi kötelezettségeinek.

Másfelől – a béke megőrzése érdekében – fontos szerepet kapott az is, hogy az ország mindeközben szoros felügyelet alatt álljon. Az első világháború utáni nemzetközi politika számára azonban nemcsak Németország, hanem Oroszország jelene és jövője is fontos kérdés volt. 1917 februárjában, illetve októberében két olyan forradalom robbant ki Oroszországban, amelyek mindegyike félelemmel töltötte el a nyugati féltekét. Mindezen események a Szovjetunió megalakulásához vezettek, aminek elismerésétől a nyugati államok eleinte vonakodtak. Az 1919. évi párizsi béketárgyalások során mind Németországot, mind Szovjetországot kizárta és kiközösítette a nemzetközi közösség.

Egy egyezmény a pillanat hevében

1922. április 10-én David Lloyd George brit miniszterelnök 34 állam képviselőit hívta meg az olaszországi Genovába, egy gazdasági és pénzügyi konferenciára.³ Németország és a Szovjetunió is képviseltette magát a konferencián, míg az Egyesült Államok távolmaradt. A konferencia célja egy előnyös kereskedelmi együttműködés tétő alá hozatala volt, amelynek részesévé akarták tenni Németországot, illetve a Szovjetuniót is.

A konferencia résztvevői korántsem voltak biztos abban, hogy a szovjet képviselő megjelenik-e, ugyanis ez volt az első nemzetközi konferencia, amire a szovjet kormány képviselőjét is hivatalosan meghívták. Georgij

Vasziljevics Csicserin szovjet külügyminiszternek ugyanakkor nem sok válaszára volt, mivel egyrészt a Szovjetunióra komoly nyomás nehezedett, hogy visszafizesse az Orosz Birodalom idejéből, valamint az első világháborúból származó adósságait. Másrészt a szovjet gazdaság meglehetősen rossz állapotban volt, aminek következtében az országnak égető szüksége volt a modern technológiákhoz való hozzáférésre, valamint pénzügyi és gazdasági támogatásra. Ezért tehát Csicserin valóban megjelent.

A meghívás ténye ugyanakkor nem jelentette azt, hogy az első világháború

győztesei szemében Németország vagy akár a Szovjetunió „rehabilitálódott” volna – a konferencia résztvevői sem a Szovjetuniót, sem Németországot nem kezelték egyenrangú félként. Lloyd George, a szervezeti kontroll megtartására törekedve, külön üléseket tartott egyes országok egyénileg kiválasztott képviselőivel, de a német és a szovjet képviselőket nem hívta meg. Ez Walther Rathenau német külügyminisztert és kíséretét, valamint Csicserint és küldöttségét is rendkívül gyanakvóvá tette, akikben kialakult egyfajta félelem, hogy egy már eldöntött tervvel fognak szembesülni. Ezért Németország diplomáciai tárgyalásokat kezdeményezett a szovjetekkel. A tárgyalások során csakhamar kirajzolódott, hogy a két állam képviselői hasonló célokat fogalmaztak meg aziránt, hogy a nemzetközi elszigeteltségből kitörjenek.

1922. április 15-én éjjel Rathenau egyik tanácsadó-jával, Ago von Maltzannal telefonált, aki azt javasolta, hogy vegyék a saját kezükbe a sorsukat, és találkozzanak a szovjetekkel egy kétoldalú szerződés megkötése érdekében. A német birodalmi kancellár, Josef Wirth is támogatta az egyezmény létrejöttét.⁴ Eközben már zajlottak az előzetes megbeszélések, amelyek megkönnyítették a kötőerővel rendelkező megállapodás megkötését. Rathenau azonban vonakodott. Végül beleegyezett a szovjetekkel való találkozóba, melyre egy rapallói szállodában került sor.

Az egyezmény hivatalos megkötése 1922. április 16-án zökkenőmentesen és különösebb felhajtás nélkül zajlott le. Valójában a németek és a szovjetek olyan gyorsan megkötötték a szerződést, hogy a konferencia többi résztvevőjének esélye sem volt közbelépni. Lloyd George még ugyanazon napra meghívót küldött ki a németországi képviselőknek, de amikor a meghívót Rathenau számára kézbesítették, a rapallói egyezményen már megszáradt a tinta.

A rövid egyezmény óriási port kavart

A két állam elsősorban az első világháború miatti kölcsönös kártérítési igények elengedésében, a diplomáciai kapcsolatok hivatalos helyreállításában, valamint a jövőbeni kereskedelmet illetően a „legnagyobb kedvezményes elbánás” elvében állapodott meg.⁵ Németország és a

Szovjetunió alapvetően szoros gazdasági és katonai kapcsolatok kialakítására törekedett, ami többek között azt jelentette, hogy a Szovjetunió több német terméket kap, míg Németország kevésbé függ a nyugati államoktól az ipar, a gáz és a nyersanyagok tekintetében.

A rapallói egyezmény megkötése a Szovjetunió első nemzetközi sikerét jelentette.

A genovai konferencia résztvevői óriási megdöbbenéssel fogadták az egyezmény megkötésének hírért. Nem sokkal később az összes tervezett találkozót lemondták, így a konferencia véget ért.

A nyugati világ államai a szerződést a versailles-i szerződés aláírásának tekintették, és nem vették észre, hogy itt egy leginkább szimbolikus erővel semmint valódi következményekkel bíró kevésbé lenyűgöző gazdasági megállapodásról volt szó.

Németország nem fogja megismételni Rapallót

Sem jogi, sem diplomáciai szempontból nem volt túl bölcs dolog a rapallói egyezmény megkötése és valódi szükség sem igazán volt rá. Az elhamarkodottan megkötött egyezmény a Nyugat bizalmatlanságát eredményezte, és felerősítette Anglia és Franciaország félelmeit, hogy a Szovjetunió és Németország között testvériség alakul ki, amely az első világháborúhoz hasonló, egy újabb orosz-német összeesküvéshez vezethet. Valójában a rapallói egyezményt inkább egy

szükséghelyzetben született, gazdasági célú együttműködésnek tekinthetjük. Napjainkban Németország az Európai Unió vezető tagjaként a béke és a gazdasági rend fenntartására törekszik, ezért – még ha a jelenlegi német Oroszország-politika túlságosan óvatosnak is tűnik – nem kell tartani Rapallo megismétlődésétől.

(Angolról magyar nyelvre fordította: Beke-Martos Judit)

Hivatkozások:

¹ <https://www.politico.eu/article/pressure-on-germany-to-drop-opposition-to-russia-swift-ban-ukraine-war/> (2022.04.24).

² <https://twitter.com/PLPermRepEU/status/1497551601585823749> (2022.04.24).

³ <https://www.swr.de/swr2/wissen/der-vertrag-von-rapallo-1922-das-ueberraschende-deutsch-russische-buendnis-sw2-wissen-2022-04-16-100.html> (2022.04.24).

⁴ https://www.1000dokumente.de/pdf/dok_0017_rap_de.pdf (2022.04.24).

⁵ https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_ru&dokument=0017_rap&object=translation&st=&l=de (2022.04.24).

Képek elérhetősége:

1. oldal: A rapallói egyezmény, Bundesarchiv, Forrás: [https://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Rapallo_\(1922\)#/media/File: Bundesarchiv_Bild_183-R14433_Vertrag_von_Rapallo.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Rapallo_(1922)#/media/File: Bundesarchiv_Bild_183-R14433_Vertrag_von_Rapallo.jpg) (2022. 04. 21.)